

بحران تا بحران

روزشمار بازار نفت ۲۰۰۷ - ۱۹۷۰

یزداوگرو منتشریات

www.ketab.ir

سرشناسه	جزایری، احمد، ۱۳۴۴ -
عنوان و نام پدیدآور	بحران تا بحران (روزشمار بازار نفت ۲۰۰۷ - ۱۹۷۰) احمد جزایری.
مشخصات نشر	تهران: یزدا، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	۱۴۴ ص: جدول، نمودار.
وضعیت فهرست‌نویسی	فیبیا
موضوع	نفت - صنعت و تجارت - سالشمار
ردیف‌بندی کنگره	۳۳۱۳۹۱ ب ج ۴ / ۷ / ۱۵۶ HD
ردیف‌بندی دیوبی	۳۳۸/۲۷۲۸۲
شماره کتابشناسی ملی	۲۷۵۷۹۱۹

بحران تا بحران روزشمار بازار نفت ۲۰۰۷-۱۹۷۰

احمد جزایری

ناشر: یزدا / چاپ اول: ۱۳۹۱ / ج: رقعی / تعداد صفحات: ۱۴۴ صفحه /
آماده‌سازی قبل از چاپ: ماهنامه صنعت لول / مدیر تولید: محمد پیروزمند /
صفحه‌آرا: معصومه شهبازی / طبع: مهدی شهریار /
چاپ و صحافی: یزدا / شمارگان: ۱۰۰ نسخه / قیمت: ۹۰۰۰ تومان /

شابک: ISBN: 978-600-165-227-1

تتیریزداوگروه نشتربیات

دفتر نشر و نمایشگاه دائمی: تهران، سیدخندان، خیابان ارسباران، کوچه یزدا، شماره ۲۲، ساختمان یزدا دورنگار: ۲۲۸۸۵۶۵۱ (۰۲۱) تلفن: ۸۵۶۴۷-۵۰ (۰۲۱) نمایندگی انحصاری پخش: تهران، خیابان انقلاب، خیابان اردیبهشت (منبری جاوید)، بین خیابان لبافی‌نژاد و جمهوری اسلامی، ساختمان شماره ۱۰، انتشارات فدک ایسانیس تلفن: ۶۴۸۲۲۲۱

توجه: به موجب قانون حمایت حقوق مؤلفان و مترجمان مصوب ۱۳۴۸/۱۰/۱۱ و همچنین قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی مصوب سال ۱۳۵۰ تمام حقوق این اثر به هر نحو برای نشر یزدا محفوظ است. نشر و پخش تمام یا قسمتی از این کتاب بدون اجازه از ناشر، باعث پیگرد قانونی خواهد شد.

WWW.YAZDAPUB.IR / WWW.HVAC.IR / WWW.KHANETASISAT.IR

فهرست مطالب

پیش‌گفتار.....	۷
نگاهی اجمالی.....	۱۱
دهه ۷۰ قرن بیستم.....	۱۷
سال ۱۹۷۰.....	۱۷
سال ۱۹۷۱.....	۱۷
سال ۱۹۷۲.....	۱۸
سال ۱۹۷۳.....	۱۹
سال ۱۹۷۴.....	۲۲
سال ۱۹۷۵.....	۲۴
سال ۱۹۷۶.....	۲۵
سال ۱۹۷۷.....	۲۵
سال ۱۹۷۸.....	۲۷
سال ۱۹۷۹.....	۲۷
دهه ۸۰ قرن بیستم.....	۲۹
سال ۱۹۸۰.....	۲۹
سال ۱۹۸۱.....	۳۰

۳۰.....	سال ۱۹۸۲
۳۰.....	سال ۱۹۸۳
۳۱.....	سال ۱۹۸۴
۳۲.....	سال ۱۹۸۵
۳۲.....	سال ۱۹۸۶
۳۳.....	سال ۱۹۸۷
۳۴.....	سال ۱۹۸۸
۳۴.....	سال ۱۹۸۹

دهه ۲۰ قرن بیستم

۳۵.....	سال ۱۹۹۰
۳۸.....	سال ۱۹۹۱
۴۰.....	سال ۱۹۹۲
۴۱.....	سال ۱۹۹۳
۴۱.....	سال ۱۹۹۴
۴۱.....	سال ۱۹۹۵
۴۴.....	سال ۱۹۹۶
۴۹.....	سال ۱۹۹۷
۵۳.....	سال ۱۹۹۸
۵۷.....	سال ۱۹۹۹

دهه اول قرن بیست و یکم

۶۵.....	سال ۲۰۰۰
۷.....	سال ۲۰۰۱
۸۸.....	سال ۲۰۰۲
۱۰۲.....	سال ۲۰۰۳
۱۲۰.....	سال ۲۰۰۴
۱۲۸.....	سال ۲۰۰۵
۱۳۸.....	سال ۲۰۰۷

پیش گفتار

در سال ۱۵۴۴، کوپرنیک کتابی تحت عنوان «گردش افلاک آسمانی» را اندکی پیش از مرگ خود منتشر کرد که سرآغاز عصر جدیدی در زندگی انسان شد. قرون وسطی که بر پایه تعالیم و عقاید کلیسا، بیش از هزار سال بر اروپا سایه افکنده بود، با «انقلاب کوپرنیک» که برود باطل را «انقلاب علمی» قرن شانزدهم و هفدهم بود، نفس هایش به شماره افتاد.

پس از آن بود که کپلر، بیوس و گالیله شامل نمودن نظریات کوپرنیک، به واقع میخ‌های آخر را به تابوت قرون وسطی زده و عصر تازه را بنیان نهادند. در سده هجدهم میلادی نیز اندیشمندانی چون ولتر، مونتسکیو، روسو و دیدرو، «عصر روشنگری» را پایه گذاشته و سرانجام انقلاب فرانسه در تاریخ ۱۷۸۹ میلادی با محوریت «اندیشه» و روشنگری توانست دریچه‌ای نو را بر روی بشریت بگشاید.

بدین ترتیب، نظریات سایر علوم، از جامعه‌شناسی گرفته تا اقتصاد و سیاست، در پرتو چنین تفکرانی نضج گرفته و رشد کرد. تا قرن نوزدهم میلادی، زمانی که اندیشه و حضور اندیشمندان و پافشاری آنها بود که پایه‌گذاری مرام و مکتب‌های فکری و سبب می‌شد؛ از «مارتین لوتر» گرفته که با اعلامیه ۹۵ ماده‌ای خود، به سوزاندن محرمات و تا گالیله‌ای که برای حفظ جان خود به اجبار نظریات کیهانی خود را مردود اعلام کرد، همگی از این قاعده پیروی کردند.

اما در بعدازظهر شنبه، ۲۷ ماه اوت سال ۱۸۵۹، اتفاق دیگری رخ داد: این تاریخ گرچه باعث شد تا عصر جدیدی از تاریخ رقم خورده و به‌واقع عامل اصلی تحول در قرن نوزدهم و بیستم پای به عرصه گذارد، اما به‌واقع با تمامی علت‌العلل‌هایی که تا پیش

از این نوع بشر به خود دیده بود، کمی متفاوت به نظر می‌رسید. از این پس آنچه باعث دگرگونی زندگی سیاسی، اجتماعی و اقتصادی بشر می‌شد، نه اندیشه بشر و متفکران محکوم به مرگی بودند که تا وضع «اعلامیه حقوق بشر» هم پیش رفته بودند، بلکه ماده‌ای سیاه رنگ، بدبو و لزجی بود که پس از این تاریخ، «نفت» نامیده شد.

در این تاریخ بود که سرهنگ «ادوین لی دریک» با سرسختی و لجاجت و علی‌رغم مخالفت کارفرمای خود در دهکده «تیتوسویل» و در عمق نزدیک به ۷۰ پایی به نفت رسید که این خود سرآغاز انقلاب «طلای سیاه» نام گرفت. دیگر از اندیشه کوپرنیک نظام غول‌پیکر نیوتنی خبری نبود. ولتر با نمایشنامه‌های خود بشر را به وجد و تحریک می‌آورد. مونیکیو اخلاق سیاست و زمامداری را به نوع بشر نمی‌آموخت. نفت بود که پس از ۱۸۵۹، یک‌هفته میدان شد و حال این بشر بود که برای به‌دست آوردن آن، خواسته یا ناخواسته گام‌های خود را برای رشد صنعت، از پالایشگاه‌سازان گرفته تا هر کانال سوئز به‌منظور تجارت فرآورده‌های تولیدی از نفت، یکی پس از دیگری می‌داشت. گرچه بلافاصله پس از آن، مردم منطقه دوان دوان خود را به دهکده کوچک رسامان و صنایع خود را به‌دست آوردند، اما زمانی نزدیک به پنجاه سال پس از آن طول کشید تا کاوشگران تقریباً تمامی مناطقی از سطح زمین که امکان و احتمال استخراج آن را می‌دیدند، مورد آزمایش قرار دهند که در تاریخ ۲۴ مه ۱۹۰۷ قرعه به نام ایران افتاد.

«جرج رینولدز» پس از ۶ سال تلاش شبانه‌روزی به کشفی نائل شد که پس از آن نه تنها اقتصاد، بلکه سیاست و فرهنگ ایرانیان نسبت به نفت تغییر آن قرار گرفت. این «مهم» نه تنها در مورد ایران، بلکه تمامی کشورهای تولیدکننده نفتی مصرف‌کننده نفت به نوعی صدق می‌کند. گرچه در نیمه اول قرن بیستم، به‌علت فقر و نولوژیک و دو جنگ جهانی، «طلای سیاه» در خدمت نظامیان و اهداف استراتژیک قرار گرفته بود، اما به‌واقع در نیمه دوم بود که کشورهای تولیدکننده، نقش «نفت» را در اقتصاد کشور و درآمدزایی احساس کرده و درصدد برآمدند تا تسلط بر میدان‌های نفتی، استخراج و فروش آن را خود شخصا به‌عهده گیرند. از اینجا بود که بازی‌های سیاسی شرکت‌های بین‌المللی نفتی که عمدتاً از کشورهای پیشرفته و توسعه‌یافته بودند، برای حفظ منافع خود شروع شد.

تشکیل سازمان کشورهای صادرکننده نفت «اوپک» در سال ۱۹۶۰ و مقاومت ۵

کشور ایران، عراق، کویت، عربستان سعودی و ونزوئلا برای کنترل منابع نفتی خود، فصل جدیدی را در عرصه جهانی گشود. پس از اولین تحریم نفتی در ۱۹۷۳ بود که جهانیان به‌واقع نقش اوپک را در تثبیت بازار نفت احساس کردند. از آن تاریخ، تولیدکنندگان نفت دیگر نه به‌عنوان دریافت‌کنندگان «حق الامتیاز» نفتی که خود صاحب آن بودند، بلکه به‌عنوان بازیگران اصلی صحنه نفت وارد کارزار شدند. همین عامل سبب شده تا ادبیات بین‌الملل به‌نحوی تحت تاثیر قرار گیرد. درواقع از دهه ۷۰ میلادی بود که کوچک‌ترین تحولی در سطح منطقه و جهان، باعث تاثیر بر بازار نفت می‌شد که خود نقش عمده‌ای در اقتصاد کشورها و حتی جهان داشت. وقایعی که تا پیش از آن زمان به‌احتی از کنار آن می‌گذشت، اکنون تبدیل به «شخصی» شده بود که براساس آن «اقتصاد جهانی» و به طبع آن «مناسبات بین‌المللی» تحت‌الشعاع قرار می‌گرفت.

تحریم نفتی عراق برای باره با رژیم صهیونیستی، پیروزی انقلاب اسلامی ایران، جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، حمله نظامی عراق به کویت و سقوط برج‌های دوقلو در نیویورک از مهم‌ترین اتفاقاتی بود که هرکدام به‌نوعی بر تولید نفت و پیامد آن بازار تاثیر گذاشتند. پس از آن بزرگ‌بلوی بازار بورس در لندن و نیویورک می‌توانست تصویری هرچند مبهم از آینده را پیش‌رو جهانیان قرار دهد. قیمت پایین و یا بالای نفت مفهوم کاملاً مشخصی پیدا کرده بود.

در دهه ۹۰ میلادی، هنگامی که قیمت نفت سقوط کرد، شرکت‌های بزرگ نفتی که تا پیش از آن درآمدهای بسیاری نصیبشان می‌شد، راس را از ورشکستگی تصمیم به ادغام گرفتند: BP با آموکو، موبیل با اکسون...؛ به‌عنوان مثال، فصل جدیدی از حضور شرکت‌های چندملیتی که به‌واقع سفیران سیاست‌داران کشور خود بودند، شروع شد و این تنها با نوسان قیمت «نفت» صورت گرفت. پس از سال ۲۰۰۱ نیز که جهش تاریخی قیمت نفت شروع شد و کشورهایی چون هند و چین به‌شدت اقتصادی نزدیک به ۱۰ درصد به نفت وابسته شدند، این کشورهای تولیدکننده نفت که با درآمدهای بسیار بالا، فصل نوینی را در تحول سیاسی و اقتصادی تجربه کردند که این امر نیز همچنان ادامه دارد. انرژی و در راس آن نفت، مسئله‌ای نیست که کشورهای توسعه‌یافته به‌راحتی از کنار آن بگذرند. آمریکا با واردات روزانه ۱۰ میلیون بشکه نفت خام و چین و ژاپن با رقمی نزدیک به ۴ میلیون حساسیت تلاطم در بازار نفت را

به‌خوبی تجربه کرده‌اند؛ از این‌روست که دستیابی به ذخایر نفت و گاز و اطمینان عرضه، از مهم‌ترین دغدغه‌های این کشورها محسوب می‌شود. این توصیه هنری کسینجر، وزیر اسبق امور خارجه آمریکا، به سیاستمداران کشور خود جالب توجه می‌باشد. او هدف استراتژیک ایالات‌متحده را در دسترسی به منابع انرژی مورد تاکید قرار داده و گفته است که هدف جنگ خلیج فارس، جنگ افغانستان، اشغال نظامی عراق و... به‌واقع چیزی جز دسترسی به انرژی نیست. با نگاهی گذرا به این رویدادها و تأثیرات آن می‌توان نقش «نفت» را در آخرین قرن هزاره دوم و نیز شروع هزاره سوم درک کرد. همان‌طور که پیش از این گفته شد، نفت دیگر یک کالای اقتصادی جهت مبادله و تجارت محسوب نمی‌شود؛ بلکه تصمیمات راهبردی براساس میزان دسترسی به ذخایر این طلای سیاه اتخاذ شده و «ادبیات روابط بین‌الملل» براساس آن شکل می‌گیرد. اکنون سازمان‌های چو OPEC و IEA (آژانس بین‌المللی انرژی) به‌عنوان حامیان تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان نفت در دنیا، جنگی پنهان را در حال انجام هستند که محور آن «نفت» محسوب می‌شود. قرن بیستم با تمامی تحولات سیاسی و اقتصادی و نظامی، تحولی شگرف در آن گذشت؛ اما تحولی که گرچه اثرات آن کمتر از انقلاب علمی، انقلاب کبیر فرانسوی و... نیست اما به‌واقع محوریت آن با ماده‌ای است که تا پیش از ۱۸۵۹، کسی آن را نمی‌شناخت.

کتاب حاضر، مهم‌ترین وقایع تاریگذار بر بازار نفت از سال ۱۹۷۰ تا پایان سال ۲۰۰۷ را شامل می‌شود. این کتاب به‌عنوان مجموعه‌ای است برگرفته از (Energy information Administration) EIA که ذخایر در دسترس به ۱۷ منبع خبری معتبر اخذ شده است.

رویدادهای مورد بحث در این کتاب می‌تواند به‌عنوان منبعی معتبر و قابل‌تحلیل برای پژوهشگران و روزنامه‌نگاران حوزه نفت و انرژی باشد. فقدان چنین منبعی به زبان فارسی، مترجم کتاب را بر آن داشت تا با ارائه این مجموعه، گامی روچند گام در امر تحقیق و پژوهش به‌ویژه در حوزه «نفت» برداشته شود؛ اما می‌دانم که حاضر خالی از اشکال نبوده و دست تمام عزیزانی که رهنمودهای خود را برای بهتر شدن مجموعه فوق ارائه دهند، می‌فشارم.

احمد جزایری

بهار ۱۳۹۱